

dvorcem, dá se říci předchůdci Křivoklátu, třebaže vztah obou míst není tak úplně průhledný. Stěží však dojde obecnějšího uznání hypotéza, jak se staré dobré Zbečno někdy po roce 1184 změnilo v Castellum Vetus, aby se – arci po jisté přestávce (1330) – opět vrátilo k původnímu názvu, s nímž vydrželo do současnosti (s. 15). Stopadesátiletý hiát není pro středověk ničím výjimečným, prostě chyběl důvod, aby zeměpanské Zbečno vstoupilo do pramenů. Nebylo prodáno, koupeno ani zastaveno, nic závratného se tam nestalo, aby o tom referovaly kroniky a letopisy. Naproti tomu se snad, díky posledním výsledkům, v trochu jasnějších konturách rýsují počátky Křivoklátu, o němž Tomáš Durdík předpokládal, že původně zaujímal jinou polohu. Na druhou stranu nejsou však ani raně středověké fragmenty, s nimiž oponenti argumentují, natolik průkazné, aby otázku s definitivní platností řešily. Podle Razíma to pak byl Václav I., jehož velkorysá přestavba učinila z Křivoklátu románsko-gotický hrad (s. 16). K podobným oříškům, o nichž se vedou dlouhé diskuse, patří od Křivoklátu výše na Berounce (vlastně Mži) situovaný Týřov, jehož pokročilou dvojílnou dispozici spojil Durdík již s Václavem I. (podobně jeho době připsal Džbán a Jivno), naopak Razím (na rozdíl od Křivoklátu) přičítá náročnou týřovskou fázi až Přemyslu Otakarovi II. (s. 18). Nevím, zda je v současné době archeologie schopna na pouhá desetiletí určovat stáří středověkých objektů. Faktem je, že na Týřově byl Václav I. solidně „zabydlen“, nebylo to zjevně již před polovinou 13. století žádné provizorium. A jestli se vyspělejší fáze začala rodit třeba okolo roku 1250, tedy ještě za Václava, anebo o pár let později za Přemysla, je opravdu „doba vzniku“ těžko určitelná.

Otazníků samozřejmě skrývá křivoklátský hvozď více. K těm opravdu vážným patří vznik manské soustavy Křivoklátu, tradičně (již od A. Sedláčka) spojovaný s Přemyslem Otakarem II., třebaže přímé doklady se hlásí do mladšího období. I proto se autoři kloní k názoru, že křivoklátský manský obvod vybudovali teprve Lucemburkové. Podobných systémů se ovšem v Čechách ustavilo více (Loketsko, Trutnovsko, Kladsko aj.) a bývají vesměs přičítány „zlatému“ králi Přemyslovi, i když spolehlivé údaje pocházejí z časů Jana Lucemburského (s. 22–23). Do jisté míry oprávněně proto Razím a Nachtmanová upozorňují na odlišnou funkci Křivoklátska ve srovnání s exponovaným pohra-

ničím; příklad Bezdězska (Českolipsko), jehož manská organizace se vcelku zřetelně rodila v otakarovské epoše, by zase (pokud chceme komparovat) nevylučoval Durdíkovo vidění. Není pak jasné, odkud se bere jistota obou autorů, že vilik Medvěď, v roce 1250 z rukou děkana Víta učiněný na Velízi rytířem, by měl být prvním doloženým křivoklátským purkrabím (s. 24). K tomu se dá dospět jen krkolomnou úvahou.

Není pochyby, že křivoklátský lovecký hvozď si zaslouží pozornost. Nejen jako modelový příklad svého druhu, ale i vzhledem k výjimečné roli samotného Křivoklátu a (dosud stále ne plně objasněné) úloze opevněných sídel ztracených v tamních lesích, kde často neznáme ani dobová jména těchto lokalit. Publikace *Přemyslovské Křivoklátsko* se řadí k těm, které bychom mohli nazvat mezibilančními. Mapuje regionální i některé obecnější problémy, které čekají na další mezioborový výzkum.

JOSEF ŽEMLIČKA

Klatovy, red. Lenka SÝKOROVÁ,
Nakladatelství Lidové noviny,
Praha 2010

592 s., ISBN 978-80-7422-018-0

Monumentální dílo Jindřicha Vančury *Dějiny někdejšího královského města Klatov (1927–1936)*, dovedené do poloviny 18. století, patřilo svého času k vrcholům regionálního bádání a dodnes je stěžejním faktografickým korpusem nejen pro poznání historie tohoto města, ale i širšího okolí. Je otázka, zda autorům moderního zpracování dějin Klatov byla existence této monografie ulehčením, či naopak znesnadněním jejich úkolu, neboť zejména u středověkého materiálu odkázal Vančura své následovníky často jen k paběrkování a spíše než k pramenným objevům k hledání nových interpretací.

K lepšímu osvětlení počátků a nejstaršího období města tak přispívá zejména archeologie. Výsledky dosavadních výzkumů zpřístupnila vedle Hany Přerostové především Jindra Hůrková, od roku 1991 archeoložka klatovského Vlastivědného muzea dr. Hostaše. Její působení se časově kryje s dobou stavebního rozmachu posledních dvou desetiletí, nesoucího s sebou horečnou archeologickou aktivitu, a monografie o Klatovech tak dala ideální příležitost ke shrnutí těchto výzkumů, které v leccems pozmě-

nily naši představu o počátcích i urbanistickém vzhledu Klatov. Právě pasáže interpretující archeologický materiál jsou jedním z důležitých přínosů knihy, byť je nutno říci, že rozhodně nejde o četbu pro širší poučenou veřejnost, k níž je příslušná ediční řada *Dějiny českých, moravských a slezských měst* směřována (proto je také část „archeologického“ textu tištěna petitem). Litovat lze skromného obrazového doprovodu, který by měl být rozšířen i na úkor následujících kapitol, kde jsou obrázky často jen ilustrativní. Srozumitelnosti též nepřispívá, že text nekomunikuje s jinak výtečnou mapkou lokality (obr. příloha za s. 160); zde by provázané odkazy značně usnadnily čtenářovu orientaci ve středověkém městě.

Většinu středověké látky zpracoval klatovský archivář Michal Tejček, který hned v úvodu svého výkladu přinesl novou dataci počátku města. Na základě analogie s Českými Budějovicemi, kde došlo k založení města souběžně s klášterem, vrocuje lokaci Klatov do roku 1267, kdy byl fundován zdejší dominikánský klášter. I když při výměře jakéhokoli města mohlo být počítáno s místem pro klášter, neznamená to automaticky, že klášter musel být založen ihned – stačí připomenout nedaleké Domažlice. A v případě Klatov dokonce musíme nadhodit myšlenku, zda umístění kláštera bylo od začátku promyšlené; již skutečnost, že se brzy stěhoval na předměstí, nutí k opatrnosti. Důvodem patrně byla blízkost konkurenčního farního kostela, což by také nesvědčilo o prozíravosti lokátora. Novou dataci tedy lze přijmout pouze jako další hypotézu, u které však zůstává více sporných než vyřešených otázek.

Výklad o městské správě, hospodářství, obyvatelstvu a církevních institucích v předhusitské době je natolik podrobný, jak jen dovolují spore prameny. I díky tomu je důraz kladen na obecné souvislosti, neboť konkrétní spojená s Klatovy mnohdy chybí. Mezi cenné pasáže patří sondy do církevních poměrů, které jsou vlastní badatelskou specializací M. Tejčka. Zmínit lze např. přiblížení důsledků moru 1380 na základě kombinace nepřímých svědectví (značný nárůst donační aktivity, prosebná procesí, zmínka o kostnici, řada odumřelých statků v okolí města atd.).

Poněkud problematická místa naopak nalezneme v pasážích týkajících se správy města. Pro ediční řadu *Dějiny měst* je znovu třeba opakovat výtku k užívání pojmu patriciát. Ten je

coby analytická kategorie vhodný pro Prahu, Kutnou Horu, Jihlavu či Brno, u dalších měst jako Beroun nebo Klatovy již je třeba velké opatrnosti. Jen těžko můžeme přitakat, že by u města tohoto typu „úzká, těžko přístupná vrstva těch nejbohatších si pro sebe uzurpovala přístup ke správě města, v níž soutěžila s královským rychtářem a k níž nehodlala připustit ostatní obyvatele města“ (s. 67). Na to byly Klatovy až příliš malé. Nelze také při absenci bližšího určení člena městské rady usuzovat, že jde automaticky o patricije-obchodníka, jenž „se neživí řemeslem“. Úzká dělící čára mezi obchodníkem a řemeslníkem neexistovala ani ve větších městech a je otázka, nakolik skutečně odpovídá středověké realitě a nakolik schematismu historiografie 20. století, hledající neustále sociální či třídní boje.

Právě boj mezi patriciátem a řemeslníky se objevuje i v anotované monografii. Tuto tezi, přenesenou na české poměry z italských a říšských analogií, vyvrátil u velkých měst spolehlivě již Jaroslav Mezník, v případě Klatov pak s tímto bojem můžeme počítat o to méně (nadto zde chybí doklady). Jistě, ke střetům uvnitř města asi docházelo, nešlo však o žádnou historickou danost, nýbrž o aktuální konstelaci, při níž mocenské zájmy často převažovaly nad stavovskou či profesní zakotveností aktérů. Toto platí mutatis mutandis pro výše citované napětí mezi patricijí a rychtářem, které česká historiografie dlouho mylně považovala za důležitý znak vývoje českých středověkých měst. Nešlo však o střet principiální (rychtářem byl také často příslušník horní měšťanské vrstvy), možnost konfliktu vyvstávala většinou až s konkrétní osobou držitele úřadu.

Husitskému období Klatov bylo již v historiografii věnováno mnoho pozornosti, a tak se příslušné pasáže mohou opřít o dosavadní výsledky bádání. Lze se jen zastat klíčového souseda Klatov Příbík z Klenové, který nekonvertoval spolu s dalšími umírněnými kališníky ke katolictví, ale v duchu rodičích se kompaktát přistoupil k jednotě s římskou církví, což mu umožňovalo zůstat utrakvistou. Období následující, zahrnující léta 1452–1526, zpracoval zajímavým a čtivým způsobem Kamil Boldán. Odborník na rukopisnou a knižní kulturu zde dává hodně prostoru své specializaci a nutno přiznat, že jde o přístup zcela funkční. Atmosféra i význam města jsou tak zprostředkovány mj. skrze osudy jejich vý-

znamných osobností Martina Lupáče, Šimona ze Slaného či Jana zv. Marcus z Vodňan.

Pokud by mělo celkové zhodnocení středověkých pasáží vzít v úvahu i předešlé svazky ediční řady, asi by Klatovy dopltily na skutečnost, že vyšly hned v závěsu za Jihlavou. Právě na monografii tohoto horního města se ukázalo, jak důležité je spojení interdisciplinarity, znalosti obecných souvislostí a zároveň erudice založené na dlouhodobém výzkumu konkrétní matérie. Toto srovnání by ale nebylo spravedlivé, neboť osobnost Františka Hoffmanna coby hlavního autora-medievisty jihlavského svazku je výjimečná. Ve srovnání s jinými tituly chvályhodného edičního počinu *Dějiny měst Klatovy* rozhodně obstojí.

ROBERT NOVOTNÝ

František KUBŮ – Petr ZAVŘEL, *Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty. 3. Úsek Kašperské Hory – státní hranice*, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, České Budějovice 2009 264 s., ISBN 978-80-87311-06-6

Pokud dnes západoevropští badatelé, kteří se zabývají výzkumem starých komunikací v terénu, občas zmíní, že tomuto tématu nebyla donedávna z nejrůznějších důvodů věnována přiměřená pozornost, platí to o české historiografii a archeologii dvojnásob. Zatímco například z Anglie či Německa známe odborné monografie věnované rekonstrukci sítě starých cest a založené z velké míry na terénním průzkumu již ze sedmdesátých, resp. z konce šedesátých let dvacátého století (Paul Hindle, Dietrich Denecke), v českém prostředí se první drobné studie objevují až v první polovině devadesátých let. Přitom se jedná o problematiku stěžejního významu, přispívající nejen k řešení otázky středověké mobility a průchodnosti jednotlivých krajinných typů, ale též k poznání utváření sídelní sítě či interpretaci významu jednotlivých fortifikací a sídlišť.

Kubů se Zavřelem se jako jedni z prvních českých badatelů na tomto poli již řadu let věnují výzkumu důležité zaniklé komunikace známé pod názvem Zlatá stezka a zde anotovaná kniha je třetí z plánované pětisvazkové řady, jež bude výsledkem jejich dlouholeté práce. Spojení ar-

cheologa s historikem je při takovémto typu výzkumu obzvláště plodné. Interdisciplinární spolupráce umožnila vycházet z důkladného studia řady nevydaných archivních pramenů, stejně jako podniknout na klíčových místech v podobě mohutných úvozových systémů fundované průzkumy s detektorem kovů.

Autorská dvojice si zvolila postup, který odpovídá specifčnosti zkoumané oblasti. Nejen že Zlatá stezka překonává vždy relativně výjimečně divoká pohraniční pásma šumavských hor, ale, jak sami autoři uvádí, její kašperskohorská větev zároveň prochází nejstudenější oblastí v Čechách vůbec – kvildskou náhorní plošinou. V této po dlouhou dobu trvale neosídlené lokalitě nelze předpokládat hustou komunikační síť, a o výlučné roli Zlaté stezky navíc máme dostatek informací z řady písemných pramenů. Autoři si tak zvolili metodu předběžného vytipování míst, která měla hledaná cesta spojoval, ze zmínek v písemných pramenech. Až poté se vydali do terénu, aby hledali pozůstatky cesty v podobě vyježděných úvozů. V tomto případě nešlo tedy o podchycení komunikační sítě ve vymezené oblasti, což bývá tématem většiny podobných prací, ale o vyhledání pozůstatků trasy jediné konkrétní komunikace.

Za velmi důležitou považují kapitolu o možném využití zkoumané cesty v pravěku. Ta se může stát vhodným příspěvkem ke vstupu do řešení problematiky, která by v budoucnu mohla opravit dosavadní náhledy na vývoj a roli pohraničních oblastí Čech. Ve starší historické literatuře se lze často setkat s představou o totální neprostupnosti pohraničních hvozdu před vybudováním prvních středověkých stezek. Tento náhled vychází z problematické interpretace písemných pramenů, ať už se jedná o zmínky o nehostinných pohraničních pralesích v kronikách, nebo o terminologii v textech listin. Pokud například Karel IV. v listině z roku 1356 píše o vytyčení, doslovněji nalezení veřejné cesty (*inventio stratae publicae*) do Pasova, neznamená to, že předtím tu žádná cesta nevedla – pouze nemusela odpovídat novým dopravním potřebám. Podobnou situaci podle mého názoru odráží např. popis k prvnímu vojenskému mapování z konce 18. století, kdy armádní důstojníci procházejí řadu lokálních komunikací a pořizují zápis o tom, které z nich mohou být upraveny do podoby moderních silnic.

Kubů a Zavřel ve své publikaci beze zbytku a velmi kvalitně splnili svůj vytyčený cíl – zdo-